დავით ჯავახიშვილი

ისტორიის დოქტორი, საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტოს თანამშრომელი

ქართველ ემიგრანტებზე მოწყობილი ტერორისტული აქტების ისტორიიდან

როგორ და რატომ მოკლეს ნოე რამიშვილი?

რუსეთის სფსრ-ის შეიარაღებული ძალების მიერ საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ოკუპაციის პროცესის დასრულებამდე ერთი დღით ადრე, 1921 წლის 17 მარტს, ბათუმში გამართული დამფუძნებელი კრების გადაწყვეტილების შესაბამისად, ქართველ სახელმწიფო და პოლიტიკურ მოღვაწეთა მნიშვნელოვანმა ნაწილმა თავი ემიგრაციას შეაფარა. მათი ძირითადი ნაწილი ევროპის ქვეყნებში გაემგზავრა.

სამშობლოდან გახიზნულთა შორის აღმოჩნდა სოციალ-დემოკრატიული პარტიის (მენშევიკური მიმართულება) ერთ-ერთი ლიდერი ნოე ბესარიონის ძე რამიშვილი (1881-1930), რომელიც იყო საქართველოს პირველი რესპუბლიკის მთავრობის პირველი თავმჯდომარე, ხოლო სხვადასხვა დროს – შინაგან საქმეთა, სამხედრო და განათლების მინისტრი. ემიგრაციაში ცხოვრების ცხრა წლის შემდეგ, იგი ტერორისტული აქტის მსხვერპლი გახდა [1, 12-18].

წინამდებარე სტატიაში მოთხრობილია ნ. რამიშვილის ემიგრანტული მოღვაწეობისა და მისი მოკვლის გარემოებათა შესახებ.

* * *

1921 წლის გაზაფხულზე საფრანგეთში დამკვიდრებული ნ. რამიშვილი თავის მეუღლესთან მარიამ (მარო) გოგიაშვილთან და ოთხ შვილთან ერთად ცხოვრობდა ჯერ სენ-კლუ-ში, შემდეგ – ლევილში, 1929 წლიდან კი – ფონტენეი ო როზში (პარიზის მახლობლად).

მატერიალურად შეჭირვებულმა ყოფილმა პრემიერ-მინისტრმა დაიწყო ბოსტნის დამუშავება და ოჯახისათვის საჭირო სარჩო-საზოვაგის მოყვანა. ამის პარალელურად, იგი განაგრძობდა აქტიურ პოლიტიკურ მოღვაწეობას და პრესაში აქვეყნებდა წერილებს, რომელთა მეშვეობითაც საერთაშორისო საზოგადოებას აცნობდა იძულებით გასაბჭოებულ საქართველოში განვითარებულ პოლიტიკურ

პროცესებს [2, 63].

ნ. რამიშვილმა ჯერ კიდევ 1922 წელს, კონსტანტინოპოლში გამოსცა წიგნი „ნამდვილი და ყალბი კომუნიზმი“ [3], რასაც მოჰყვა პარიზში გამოცემული მისი მორიგი წიგნები: 1923 წელს – „რუსული კომუნიზმი და საქართველოს დემოკრატია“ [4], 1924 წელს – „საქართველო და რუსეთი“ [5], ხოლო 1931 წელს – „დემოკრატიული სოციალიზმი“ [6], რომელიც ნოე ჟორდანიას წინასიტყვაობით გამოიცა.

აკაკი ნოეს ძე რამიშვილი (1916-1999) იგონებდა: „ოჯახში მუდამ ქართულად ვლაპარაკობდით და დედ-მამა წერა-კითხვას „დედა ენით“ გვასწავლიდნენ. ოთხი და-ძმა ვიყავით. ძალიან ჰარმონიული ოჯახი გვქონდა. მამა ბავშვებს გვასწავლიდა ხოლმე ქართულ პატრიოტულ ლექსებს. თვითონაც, როცა რაიმე დოკუმენტზე მუშაობდა, ერთბაშად წამოხტებოდა და ისე გულიანად წამოიძახებდა ორიოდე პატრიოტულ სტრიქონს ჩვენი მგოსნებისა, რომ ტანში ჟრუანტელი გვივლიდა. მერე დაჯდებოდა და განსაკუთრებული ენერგიით განაგრძობდა მუშაობას“ [7, 7].

საგრანგეთში მყოფი ნოე რამიშვილი იყო საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტიის საზღვარგარეთის ბიუროს ერთ-ერთი წევრი.

1921 წლის მიწურულიდან იგი ჩაება ქართულ პოლიტიკურ პარტიათა შორის მოლაპარაკების პროცესში ანტიბოლშევიკური საერთო ფრონტის შექმნის მიზნით. იმავდროულად, ის გაერთიანდა ევროპის საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ წრეებში საქართველოს ოკუპაციის საკითხის პროპაგანდის მიზნით შექმნილ კომისიაში.

1922 წლის 3 მარტს ჩამოყალიბებულ ინტერპარტიული კომიტეტის შემადგენლობაში ნ. რამიშვილმა საპატიო ადგილი დაიკავა. იგი თავდადებით იღვწოდა ოკუპირებული სამშობლოს დამოუკიდებლობის აღდგენის, ევროპის პოლიტიკურ წრეებში მოკავშირეების შეძენისა და საქართველოში არსებული წინააღმდეგობის მოძრაობასთან კოორდინაციისათვის.

ქართული ემიგრანტული მთავრობის წევრთაგან ნ. რამიშვილი ყველაზე აქტიურად უჭერდა მხარს ანტისაბჭოური აჯანყების გზით საქართველოს განთავისუფლების იდეას.

1926 წლიდან, პოლონეთის ხელისუფლების თანადგომით, დაფუძნდა „კავკასიის განთავისუფლების კომიტეტი“, რომელშიც გაერთიანდნენ ქართული, აზერბაიჯანული და ჩრდილოკავკასიური დევნილი მთავრობებისა და პოლიტიკური პარტიების წარმომადგენლები.

კომიტეტში საქართველოს წარმომადგენლად მუშაობდა ნ. რამიშვილი, რომელიც ჟურნალ „პრომეთეს“ ფრანგულ ენაზე გამოცემაშიც მონაწილეობდა [8, 346-347].

პოლონეთის მესვეურთა მიერ წამოწყებულ ანტისაბჭოთა „პრომეთეისტულ“ მოძრაობაში ნ. რამიშვილი აქტიურად ჩაება [9, 165].

1930 წლის 7 დეკემბერს, კვირას, დღის 15 საათზე, პარიზში, იტალიის მოედანზე მიმავალი ნოე რამიშვილი რევოლვერის რამდენიმე გასროლით მოკლა ემიგრანტმა პარმენ ჭანუყვაძემ. ეს უკანასკნელი იყო სოციალ-დემოკრატიული პარტიის წევრი, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის არმიის ყოფილი ოფიცერი, გურიაში მოქმედი ანტისაბჭოთა პარტიზანული რაზმის წევრი. მონაწილეობდა 1924 წლის აჯანყებაში, რომლის დროსაც მეთაურობდა ოზურგეთში მოქმედ შეიარაღებულ დაჯგუფებას.

1930 წლის 14 დეკემბერს ნ. რამიშვილი დაკრძალეს პარიზში, ბანიოს სასაფლაოზე, საიდანაც მისი ნეშტი მოგვიანებით გადაასვენეს ლევილის ქართველთა სასაფლაოზე [8, 347].

გამოსამშვიდობებელ წერილში ნოე ჟორდანია წერდა: „ჩვენი მწუხარება უსაზღვროა. მოგვკვეთეს მარჯვენა ხელი, მოგვიკლეს ვერაგულად, ლაჩრულად. მტერმა აიღო ჩვენი ერთი უძლიერესი სიმაგრე, აიღო შიგნიდან. ვაი სირცხვილო, ვაი ველურობავ!“ [10, 197].

ქართული ემიგრაციის მკვლევართა ნაწილის ვარაუდით, ნ. რამიშვილის მკვლელი მოსყიდული უნდა ყოფილიყო სსრ კავშირის უშიშროების მიერ. ასე თვლიან, მაგალითად, ლევან ურუშაძე [11, 87] და დოდო ჭუმბურიძე [12, 328].

ნოე რამიშვილის მკვლელობის დეტალები აღწერილი აქვს მის თანმხლებ ემიგრანტს ალექსანდრე (სანდრო) მენაღარიშვილს, რომელიც იგონებდა: „შაბათ საღამოს სახლში ნოეს წერილი დამხვდა, რომელიც პარტიული კრების გამო, კვირას, 14 საათზე და 15 წუთზე „პორტორლეანზე“ შეხვედრას მთხოვდა. „იქ შევხდეთ ერთმანეთს და იქიდან კრებაზე წავიდეთო“ – მწერდა... მივედი „კაფე მარეშალ ჟურდენ“-ში, სადაც ნოე ახლადმოსული დამხვდა... დავსხედით, კრების ზოგიერთ საკითხზე ვიმუსაიფეთ. სამის ნახევარზე მეტროში ჩავჯექით და კრებაზე წავედით. გზაში სულ პარტიულ და ეროვნულ საქმეებზე მსჯელობდა... ამოვედით „პლას დ' იტალი“-ზე და გობლენის ქუჩას დავყევით. ნოე მარჯვნივ მომყვება. როდესაც გავუსწორდით XIII უბის თვითმმართველობასთან მიწის სამუშაოებისათვის აგებულ

ჯებირებს, ნოე მეკითხება: – „სანდრო! რას ფიქრობ საქართველოში მუშაობის შესახებ?“...უცებ ორჯერ გავარდა რევოლვერი. ქუჩა ხალხითაა გაჭედილი. ხალხი დაფრთხა და ჩვენს ირგვლივ ქუჩა დაცარიელდა... ვხედავ, ნახევარი მეტრი მანძილზე რევოლვერის ტუჩი შუბლში შემომყურებს. ვხედავ, ჭანუყვაძეა! აღარ მიფიქრია და რაც ძალი და ღონე მქონდა, თავი ვაძგერე ნიკაპზე. ამ დროს გავარდა მესამე და შუბლში დამიზნებული ტყვია თავის მარცხენა მხარეს გამეკრა. ვფიქრობ, დაჭრილი ვარ, მაგრამ მკვლელი ხომ ჩემს ხელშია. ერთმანეთს დავეტაკეთ, ვცდილობ იარაღი ავართვა; ის კი ეძებს შესაფერის მდგომარეობას, რომ ტყვია მომიძღვნას, მომკლას და გაიქცეს (ჩუსტები ეცვა, გასაქცევად მომზადებული იყო). მარცხენა ხელით იარაღიან ხელს ვუჭერ, მინდა დავასუსტო და განვაიარაღო. ნოეს რა დაემართა არ ვიცი; მე ის დაჭრილი მგონია და აი, ამ დროს, ამ ჭიდილში თვალი მოვკარი, რომ ჩემი ნოე ქვაფენილზე გაშხლართულიყო. ერთი წამით თვალთ დამიბნელდა. ამით ლაჩარმა მკვლელმა ისარგებლა და მომინდომა რევოლვერის ტუჩის საფეთქელზე მოდება, მაგრამ ჩემი დაბნევა წამიერი იყო; ნახულის შთაბეჭდილებით ხელი ავუკარი და მეოთხეც და მეხუთეც ჩემს თავზე გავარდა. ახლა, უკვე ცემით მისუსტებული ჭანუყვაძე დიდ წინააღმდეგობას ვეღარ მიწევს; ერთი გაბრძოლებაც და ის ჩაიკეცა. რევოლვერი ხელთ ჩამივარდა... სიკვდილს უკვე ხალხმა გადაარჩინა. ეს ყველაფერი ოთხ-ხუთ წუთში გათავდა. დასისხლიანებული, ცხვირპირდამტვრეული, მაგრამ სამწუხაროდ ცოცხალი, ლაჩარი ჭანუყვაძე პოლიციამ წაიყვანა. მხოლოდ კომისარიატში გავიგე, რომ ჩემი ძვირფასი ნოე იქვე გარდაცვლილიყო. არც ამოკვნესა, არც ძახილი მისგან არ გამიგონია. ან რომც დაეკვნესა, რას გავიგონებდი, ან რას ვუშველიდი მე უბედური! ვერც ვუშველე, ვერც თავი შევაკალი; ეს მწვავს და მდაგავს, ეს ტკივილებს მიძრავს და მახრჩობს“ [13, 19-20].

აღნიშნული მკვლელობის გარემოებებზე მსჯელობისას შალვა მაღლაკელიძე (1894-1976) იგონებდა: „ნოე რამიშვილი იყო ყველაზე ძლიერი პარტიული მუშაკი... რადიკალურად მტრულად განწყობილი, ბოლშევიზმი რომ სძულდა, როგორც იდეა. თუ რაიმე კეთდებოდა ბოლშევიკების წინააღმდეგ საქართველოში, მისი სულისჩამდგმელი იყო... ჭანუყვაძე იყო ემიგრანტი, მენშევიკი, ნოესთან ერთად წასული უცხოეთში. ერთ საღამოს წაჩხუბებულან ძალიან, რომ იტყვიან, ერთმანეთზე გაუწევიათ. ნოე არ იყო გამწევი კაცი, ჭანუყვაძე ყოფილა და ხდება ეს მენშევიკების პარტიულ კრებაზე. მეორე დღეს...

რამიშვილი მიდიოდა ქუჩაში, პარიზში და მიყვებოდა მენაღარიშვილი, კონსტანტინოპოლში ჰყავდათ წარმომადგენლად, მენშევიკი, გავლენიანი, მაგარი ბიჭი... ჭანუყვაძე მისულა უკნიდან და დაახალა რევოლვერი ზურგში. რა იყო ახლა მოკვლის მიზეზი, წალაპარაკება? მაგას ვინ დაიჯერებს? მერე რა კაცი მოკლა, ანდა რატომ უნდა მოეკლა? პარიზის პრესაში დაწერეს, რომ მოკლული შინაგან საქმეთა მინისტრი აღმოჩნდაო და წინდები დაკემსილი ჰქონდაო, ე. ი. პატიოსანი კაცი იყოო და მართლაც ასეც იყო... ფაქტია, რომ ჭანუყვაძე იყო საბჭოების დაქირავებული აგენტი" [14, 139-140].

გამოჩენილ ქართველ პოლიტიკურ მოღვაწეზე განხორციელებულმა ტერორისტულმა აქტმა შეძრა არა მხოლოდ ქართული ემიგრაცია, არამედ საფრანგეთის და დასავლეთ ევროპის სხვა ქვეყნების საზოგადოებრიობა. ამას ფართო გამოხმაურება მოჰყვა პრესაშიც.

ნოე რამიშვილის, როგორც მსოფლიო სოციალ-დემოკრატიული მოძრაობის თვალსაჩინო წარმომადგენლის მკვლელის გასამართლების პროცესმა, რომელიც რამდენიმე დღე გრძელდებოდა, დიდი ინტერესი გამოიწვია. ყოველივე ამის გაშუქებას საფრანგეთის პრესამ მნიშვნელოვანი ადგილი დაუთმო.

პ. ჭანუყვაძის ადვოკატი იყო ზემოხსენებული ანრი ტორესი, ხოლო მოკლულის ოჯახის ინტერესებს იცავდა ცნობილი ნაფიცი ვექილი მორო დე ჯიაფერი. სასამართლომ მკვლელს მიუსაჯა მაქსიმალური სასჯელი, რაც იშვიათად მომხდარა ამ ქვეყნის იმდროინდელ ცხოვრებაში, როცა საქმე ეხებოდა მკვლელობას პოლიტიკური მოტივით, კერძოდ, – 10 წლით პატიმრობა (სასტიკი იზოლაციით) და 20 წლით გაძევება [2, 66].

პატიმრობაში მყოფმა პარმენ ჭანუყვაძემ ცოტა ხანში დაწერა მონანიების წერილი, რომელშიც დაწყევლა ყველა, ვინც მას აღნიშნული მკვლელობა ჩაადენინა. არსებობს ცნობა, რომ ის პატიმრობისას ფსიქიურად შეიშალა და ციხეში გარდაიცვალა [13, 46], ხოლო მეორე ცნობის თანახმად, იგი არც მანამდე იყო სრულ ჭკუაზე.

აკაკი ნოეს ძე რამიშვილი იგონებდა: „ჯან-ღონით სავსე მამაჩემი ჭკუიდან შეშლილი ქართველის ხელით გამოესალმა სიცოცხლეს. ამიერიდან დედა ქართველებს აღარ უშვებდა სახლში, ვლასა მგელაძისა და კოწია კანდელაკის (იგულისხმება ფინანსთა ყოფილი მინისტრი კონსტანტინე კანდელაკი. დ. ჯ.) გარდა" [7, 7].

ნოე რამიშვილის მკვლელობას სრულიად განსხვავებული შეფასება მისცეს ემიგრაციაში მყოფმა საქართველოს ეროვნულ-დე-

მოკრატიული პარტიის წარმომადგენლებმა. მათი აზრით, რამიშვილი შეენირა სოციალ-დემოკრატთა შიდაპარტიულ დაპირისპირებას.

ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის ჟურნალში „ახალი ივერია“ გამოქვეყნებულ სტატიაში „მენშევიკების მორიგი პროვოკაცია“ ამავე პარტიის წევრი ალექსანდრე ცომაია (1907-1956) წერდა: „პოლიტიკური ტერორი ჩვენში თვით მენშევიკებმა შემოიღეს და მათი ბანაკიდან გასროლილი ტყვია უდიდეს ქართველს (იგულისხმება ილია ჭავჭავაძე. დ. ჯ.) მოხვდა. ასეთი მოვლენები მუდამ ჩვენს გარეშე ხდებოდა და რამიშვილის სამწუხარო მკვლელობაც მენშევიკურ წრეებში ჩაისახა და შესრულდა – მენშევიკმა ჭანუყვაძემ მოკლა მენშევიკი რამიშვილი. თუ ამ მოვლენის მიზეზის ძებნას დაიწყებთ, იგი რა თქმა უნდა, უნდა ვეძებოთ იმ შურისძიებისა და ინტრიგების პოლიტიკაში, რომელსაც მენშევიკები აწარმოებენ და რომლის შედეგად ნ. რამიშვილს ხელით შეეხო ჯერ ალექსანდრე ასათიანი და მერე, მკვლელობის წინა კვირას – თვით ევგენი გეგეჭკორიც. მენშევიკებში გაბატონებული ჯგუფის „პოლიტიკა“, ან უკეთ რომ ვსთქვათ, უზნეო ინტრიგების ქსელი იქამდე გაღრმავდა, რომ მეთაურთა შორისაც ერთმანეთის დანდობა არ არის და ერთი მეორეს სამარეს უთხრიან. ხოლო ასეთი მდგომარეობის დამყარებისათვის ყველაზე ენერგიულად თვით რამიშვილი მუშაობდა. ამიტომ, ბუნებრივია, რომ მენშევიკური პარტიის ზოგიერთ მეთაურთან ერთად, პარტიული მასის უმეტესობაც მის წინააღმდეგ ამხედრდა. ჭანუყვაძეც მენშევიკებში აღზრდილი, მათი მოძღვრებით დაგეშილი და მენშევიკური პარტიის ცნობილი და ერთგული ტერორისტი, ამ გაღიზიანებულ ნერვულ ატმოსფეროში ცხოვრობდა... მაშასადამე, ჭანუყვაძემ მხოლოდ სხვებს დაასწრო და ამით შესაძლოა სხვების სიცოცხლე იხსნა“ [15].

თავის სტატიაში ალექსანდრე ცომაია ახმოვანებდა ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის წევრთა შორის გაჩენილ ეჭვს, ქართველ სოციალ-დემოკრატთა ხელმძღვანელობას (და მათ შორის ნოე ჟორდანიას) სურდა დაემალა ამ ტერორისტული აქტის რეალური მიზეზი, რის გამოც ნ. რამიშვილის მკვლელობას აბრალებდა ბოლშევიკებს და ამ საქმეში ემიგრანტ დ. ქერქაძეს იყენებდა.

ალ. ცომაია აცხადებდა, რომ რამიშვილის მკვლელი „ბოლშევიკების აგენტად გამოაცხადეს. ამისათვის კი საჭირო იყო რაიმე საბუთი. ასეთი საბუთი ნ. ჟორდანიამ იოლად იშოვნა – ეს იყო ცოცხალი მოწმე, – ვინმე ქერქაძე. ჟორდანიას თვალის ჩინი, ვიღაც მენაღარიშვილი მიდის ქერქაძის ბინაზე, მიჰყავს ის საქართველოს საელჩოში,

სადაც მოთავსებულია მენშევიკური პარტიის ბიურო და შალვა ბერიშვილთან (ნ. რამიშვილის დისწული) ერთად აშინებს გადასახლებითა და მოკვლით – „ხო იცი, რამიშვილიზა 100 კაცს დავხოცავთო“.

მუქარით შეშინებული უპიროვნო ქმნილება ხელს აწერს უკვე დამზადებულ წერილზე (იხ. ქერქაძის ჩვენება პრეფექტურაში), კისრულობს თქვას, თითქოს ჭანუყვაძესთან ერთად ორჯერ იყო ბოლშევიკების საელჩოში. მაგრამ ამ ყალბი მოწმობის შემდეგ, ამ საცოდავ არსებას სინდისი აწუხებს და ეძებს გამოსავალს. ვისაც ხვდება – არამენშევიკს, უამბობს თავგადასავალს და ტირილით დახმარებას სთხოვს: „შემაშინეს, მოკვლით დამემუქრნენ და ცრუ მოწმობა მაკისრებინეს. მიშველეთ, თორემ ამის გამხელისათვის უსათუოდ მომკლავენო“. ამ თხოვნით მიმართავს ქერქაძე რამიშვილით უკმაყოფილო მენშევიკებსაც (ამას მოწმობს სხვებთან ერთად ბევრი მენშევიკიც). ამავე თხოვნით მიდის ის ჩვენს პარტიულ მეგობართანაც და ამნაირად თვალწინ გვეშლება ჟორდანია-მენაღარიშვილის მიერ უბადრუკად ჩაწყობილი კრიმინალური დანაშაული“ [15].

საგულისხმოა, რომ სასამართლო პროცესზე ვერ მოხერხდა მკვლელობის რეალური მოტივის დადგენა. პარმენ ჭანუყვაძემ უარყო თავისი კომუნისტობა და საკუთარი მოქმედება ახსნა ნოე რამიშვილისადმი პირადი შურისძიებით, რაც ვითომდაც გამოწვეული იყო ამ უკანასკნელის მხრიდან მისი დევნით [16, 38; 8, 347].

სასამართლო პროცესზე გამოიძახებული ჰყავდათ ასევე ემიგრანტი გიორგი გეგელია.

ლევან ურუშაძე წერს: „ის, რომ ნ. რამიშვილის მკვლელობის საქმესთან დაკავშირებით სასამართლო პროცესზე გამოიძახეს გ. გეგელია, არ არის შემთხვევითი. მის გამოცხადებას აუცილებლად მოითხოვდა პ. ჭანუყვაძე, ვინაიდან, როგორც ცხადჰყოფს საქართველოს შსს საარქივო სამმართველოში დაცული საყურადღებო მასალები, გეგელიას მჭიდრო ურთიერთობა ჰქონდა საბჭოთა სპეცსამსახურებთან... არც ის გახლავთ შემთხვევითი, რომ პროცესზე არ გამოუძახებიათ დ. ქერქაძის მიერ დასახელებული ეროვნული მოღვაწეები“ [11, 90].

აქვე დავსძენთ, რომ დ. ქერქაძის ცნობით, პარმენ ჭანუყვაძე იმედოვნებდა, რომ პოლიციის ხელში „ჩავარდნის“ შემთხვევაში მას ვექილებს დაუქირავებდნენ ქართული ემიგრაციის ცნობილი წარმომადგენლები: სპირიდონ კედია, ალექსანდრე ასათიანი, ლეო კერესელიძე, ალექსანდრე ამილახვარი და სიმონ ბერეჟიანი [17, 224].

არსებობს ვარაუდი, რომ ნოე რამიშვილის მკვლელობით პირადად იყო დაინტერესებული იმდროინდელი სსრ კავშირის უზენაესი ხელისუფალი იოსებ სტალინი (1878-1953). მას კატეგორიულად არ სურდა, რომ რამიშვილს დაეწერა ნაშრომი საქართველოში სოციალური მოძრაობის ისტორიის შესახებ. ამ მიზნით მან საფრანგეთში გაგზავნა საგანგებო აგენტი, რომელსაც ნოესათვის უნდა გადაეფიქრებინა ხსენებული ნაშრომის შექმნა. ამ მცდელობას საბჭოეთის ბელადისათვის სასურველი შედეგი არ მოჰყვა [18, 50].

გურამ ყორანაშვილი აღნიშნავს: „როგორც უცხოეთში საბჭოთა დაზვერვის ყოფილი უფროსი, შემდგომში სსრკ-დან გაქცეული ალექსანდრ ორლოვი (ფელდბინი) წერდა, როცა 1926 წელს, იგი, ვითარცა "ГПУ"-ს უცხოეთის განყოფილების ("ინს") უფროსი პარიზში მიავლინეს, იქაურ საბჭოთა საელჩოში შეხვდა ძველ ამხანაგს დიმიტრი ლორთქიფანიძეს, რომელიც „ცაგარელის" გვარით იყო შეგზავნილი პირდაპირ სტალინის დავალების აღსასრულებლად – კონტაქტში შესულიყო „ქართველ რევოლუციონერ" ნ. რამიშვილთან, რათა უკანასკნელს თავი დაეოკებინა და შეეწყვიტა მცდელობა საქართველოში სოციალური მოძრაობის ისტორიის დაწერისა. მაგრამ დ. ლორთქიფანიძეს ნ. რამიშვილის დაყოლიება ვერ მოუხერხებია. იქნებ ეს იყო უმთავრესი მიზეზი მისი რეპრესიისა (დახვრეტისა) დიდი საბჭოური ტერორის დროს? საბჭოთა ხელისუფლებმა, პირადად ი. სტალინმა, საწადელს მაინც მიაღწიეს თავიანთი აგენტის, ქართველი პოლიტემიგრანტის პარმენ ჭანუყვაძის ხელით" [19, 132].

* * *

ამრიგად, ემიგრაციაში მყოფი ნოე რამიშვილის სიცოცხლე ტრაგიკულად დასრულდა. მისი მოკვლის გარემოებათა შესახებ განსხვავებულ და ზოგჯერ ურთიერთგამომრიცხავ ინფორმაციას გვაწვდის იმდროინდელი ემიგრანტული პრესა, მემუარული და სამეცნიერო ლიტერატურა.

გრიგოლ ვეშაპელის პარიზში მოკვლის (1926 წ.) შემდეგ, ნოე რამიშვილი აღმოჩნდა ქართული ემიგრაციის მეორე გამოჩენილი პოლიტიკური მოღვაწე, რომელიც იმავე ქალაქში მოწყობილი ტერორისტული აქტის მსხვერპლი გახდა.

დამოწმებული წყაროები და ლიტერატურა:

1. დავით ჯავახიშვილი, ქართველი ემიგრანტების წინააღმდეგ მოწყობილი ტერორისტული აქტების ისტორიიდან / როგორ და რატომ მოკლეს ნოე რამიშვილი პარიზში? ისტორიულ-შემეცნებითი ჟურნალი „ისტორიანი“, № 103, თბილისი, 2019.
2. გურამ შარაძე, უცხოეთის ცის ქვეშ, წიგნი I, თბილისი, 1991.
3. ნოე რამიშვილი, ნამდვილი და ყალბი კომუნიზმი, კონსტანტინოპოლი, 1922.
4. ნოე რამიშვილი, რუსული კომუნიზმი და საქართველოს დემოკრატია, პარიზი, 1923.
5. ნოე რამიშვილი, საქართველო და რუსეთი, პარიზი, 1924.
6. ნოე რამიშვილი, დემოკრატიული სოციალიზმი, ნოე ჟორდანიას წინასიტყვაობით, პარიზი, 1931.
7. აკაკი რამიშვილი, ჩვენი შეცდომები 1918-1921, თბილისი, 2000.
8. ირაკლი ხვადაგიანი, საქართველოს დამფუძნებელი კრება, თბილისი, 2016.
9. ქართველები უცხოეთში, დიასპორის საკითხებში საქართველოს სახელმწიფო მინისტრის აპარატის გამოცემა, ავტორ-შემდგენლები: რუსუდან დაუშვილი, გრიგოლ კალანდაძე, რუსუდან კობახიძე, გოჩა ჯაფარიძე, თემურ ტარტარაშვილი, წიგნი I, თბილისი, 2012.
10. ნოე რამიშვილი, საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს ეროვნული არქივის გამოცემა, ავტორ-შემდგენლები დიმიტრი სილაქაძე და ირაკლი ირემაძე, თბილისი, 2018.
11. ლევან ურუშაძე, როგორ არ უნდა იწერებოდეს ისტორია, თბილისი, 2011.
12. დოდო ჭუმბურიძე, რამიშვილი ნოე ბესარიონის ძე, ენციკლოპედიური ლექსიკონი „საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა“, თბილისი, 2018.
13. ჟურნალი „ჩვენი დროშა“, № 96, პარიზი, 1981.
14. შალვა მაღლაკელიძე, მოგონებანი, წიგნში: „ქართველები გერმანული დროშის ქვეშ მეორე მსოფლიო ომში, მასალები გამოსაცემად მოამზადა, წინასიტყვაობა და შენიშვნები დაურთო ვიქტორ რცხილაძემ, თბილისი, 1994.
15. ალექსანდრე ცომაია, მენშევიკების მორიგი პროვოკაცია, ჟურნალი „ახალი ივერია“, № 5, პარიზი, 1932.

16. ომარ თუშურაშვილი, ივანე ჯახუა, XX საუკუნის საქართველოს შინაგან საქმეთა და უშიშროების მინისტრები, თბილისი, 2013.
17. გელა სულაძე, ქართული ანტისაბჭოთა ემიგრაცია და სპეცსამსახურები (საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენიდან „მეგრელ ნაციონალისტთა საქმემდე") 1918-1953 წწ., თბილისი, 2010.
18. Был ли Сталин агентам Охранки? Сборник статей, материалов и документов, Москва, 1999.
19. გურამ ყორანაშვილი, საქართველოს უახლესი ისტორიის ღირსსახსოვარი პიროვნება, ბოლოთქმა წიგნისა: ნოე რამიშვილი, დემოკრატიული სოციალიზმი, თბილისი, 2013.

Davit Javakhishvili

Doctor of History, National Agency for Cultural Heritage Preservation Georgia

From the History of the Terrorist Acts Conducted Against Georgian Emigrants / How and Why Noe Ramishvili Was Murdered?

Summary

After the occupation of the Georgian Democractic Republic by the military forces of the Russian SFSR, important part of Georgian public and political figures escaped to foreign countries.

Among them was Noe Ramishvili (1881-1930), a famous public, political and state figure of Georgia's first republic (1918-1921), one of the leader of Georgian social-democratic party (direction of mensheviks), in different times: first prime minister (May-June of 1918), minister of internal affiars, minister of defence, minister of education.

Noe Ramishvili lived in France, in different times: Sen-Clu, Levile and Fonteney o Rose (near Paris). In December 7 of 1930 hi was murdered in Paris by the terrorist act.

The article tells about the story of the work and murder of this prominant Georgian public and political figure.